

SOSIOLOGIA

Veronica Stolte-Heiskanen

Suomalaisen sosiologian kiinnostuksella unkarilaiseen sosiologiaan on suhteellisen vanha perinne. Unkarin sosiologiaa esittelevä artikkeli ilmestyi suomalaisen sosiologian keskeisimmässä julkaisukanavassa, Sosiologia -lehdessä jo vuonna 1966 (Stolte-Heiskanen ja Heiskanen, 1966). Samana vuonna lehti julkaisi toisen, Unkarissa ja Suomessa naisen asemaan vaikuttavia tekijöitä vertailevan artikkelin (Haavio-Mannila ja Stolte-Heiskanen, 1966). Suhteiden kehittyminen jäi kuitenkin satunnaisten tutkijakontaktien varaan 1970-luvun puoleenväliin saakka järjestöllisten yhteistyömekanismien puuttuessa. Jo vuodesta 1959 voimassa oleva tiede- ja kulttuurivaihtosopimus on käytännössä keskittynyt tieteen alalla lähinnä perinteisiin Unkarin ja Suomen yhteisen kiinnostuksen kohteena oleviin kieli- ja kansatieteisiin.

Vasta vuonna 1975 allekirjoitetun Suomen Akatemian ja Unkarin Tiedeakatemian välisen kahdenkeskisen tieteellisen yhteistyösopimuksen astuessa voimaan 1976 alkoivat järjestelmällisemmät yhteistyömahdollisuudet avartua. Suomalaiset sosiologit tarttuivat tilaisuuteen alusta lähtien. Jo ensimmäisellä kahden vuoden sopimuskaudella yhteiskuntatieteellisen toimikunnan aloitteesta ohjelmaan sisällytettiin automaation vaikutuksia vertailevaa sosiologista yhteistyötä. Aiheen valinta selittynee silloin meneillään olevalla laajemmalla, ns. Wienin keskuksen koordinoimalla automaatiota ja teollisuustyöntekijöitä koskevalla kansainvälisellä projektilla, johon sekä Unkari että Suomi osallistuivat.

Vuodesta 1977 akatemioiden kahdenkeskisen sopimuksen alaohjelmiin on sisällytynyt sosiologia sekä lähinnä sosiologiain harjoittama tieteentutkimus. Suomen Akatemian tarjoamien tutkijanvaihtostipendien puitteissa kontaktit Suomen ja Unkarin sosiologiain kesken ovat olleet vilkkaat. Vuosien mittaan monet suomalaiset sosiologit ovat tutustuneet Unkarissa eri laitosten toimintaan ja tutkijoihin, ja vastaavasti unkarilaiset sosiologit ovat vierailleet Suomessa.

Viimeisten vuosien kontaktien laajuutta valaisevat Westermarck-seuran, suomalaisen sosiologiyhdistyksen jäsenille noin syksyllä 1986 lähettämäni pienen kyselyn tulokset. Kyselyyn vastasi noin 25 unkarilaisten sosiologiain kanssa yhteistyöstä aktiivisesti kiinnostunutta tutkijaa. Vastaukset osoittavat, että yhteistyöstä ja tietojen vaihdosta ollaan kiinnostuneita useammalla paikkakunnalla: Helsingin yliopiston lisäksi Tampereella, Jyväskylässä ja Vaasan kauppakorkeakoulussa sekä

muutamissa Helsingissä sijaitsevilla tutkimuslaitoksissa. Viime vuosien aikana ko. 25 suomalaista sosiologia ovat olleet kirjeenvaihdossa yhteensä 14 eri tutkimuslaitoksessa toimivan noin 35 unkarilaisen tutkijan kanssa. Noin 20 vastanneista suomalaisista tutkijoista on vieraillut tieteellisen yhteistyön puitteissa Unkarissa, useimmat heistä kaksikin tai useamman kerran. Vastaavasti suomalaiset tiesivät mainita nimeltä 22 Suomessa vieraillutta unkarilaista sosiologia.

Tutkijoiden välisten kontaktien ja tiedonvaihdon lisäksi on toteutettu lähinnä Unkarin ja Suomen tilastokeskusten yhteistyönä laaja "Unkarin ja Suomen ajankäytön vertailu". Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen ja Unkarin tilastokeskuksen sekä akatemian sosiologian laitoksen yhteistyönä suoritetaan maaseudun muutosta koskeva vertaileva tutkimus. Kuolleisuuden sosioekonomisia ja alueellisia eroja tutkitaan Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen ja jälleenkin Unkarin tilastokeskuksen yhteistyönä. Tieteensosiologian yhteistyö alkoi vuonna 1976, jolloin sekä Unkari että Suomi alkoivat osallistua UNESCO:n koordinoimaan "Tutkimustoiminnan organisaatiota ja tehokkuutta" koskevaan kansainväliseen projektiin. Sen puitteissa aloitettu Helsingin yliopiston, sittemmin Tampereen yliopiston sosiologian laitoksen sekä Unkarin Tiedeakatemian sosiologian laitoksen ja tieteiden organisaation tutkimuslaitoksen välinen yhteistyö on myöhemmin laajentunut tieteensosiologian eri osa-alueita käsittäviin yhteisprojekteihin.

Edellä mainittujen yhteisprojektien puitteissa on myös ilmestynyt useampia yhteisjulkaisuja, mm. ajankäyttötutkimuksesta (Andorka, Harcsa ja Niemi, 1983) ja tieteensosiologiasta (Stolte-Heiskanen ja Haraszthy, 1977, 1985 a,b). Maaseudun muutosprojektia koskeva englanninkielinen yhteisjulkaisu on parhaillaan käänösvaiheessa (Andorka, Harcsa & Alestalo 1976).

Muista Suomen ja Unkarin sosiologisen vertailun tieteellisistä julkaisuista mainittakoon naisten aseman vertailu yleisesti (Stolte-Heiskanen ja Haavio-Mannila 1967) ja erityisesti tieteellisen toiminnan alalta (Stolte-Heiskanen, 1981), teknologian ja työn sisällön alalta (Vuonokari, 1977) sekä vuonna 1986 Alkoholipoliikka -lehdessä ilmestynyt Unkarin alkoholikysymystä käsittelevä tutkimus (Granberg, 1986). Tässä yhteydessä voidaan myös mainita Seppo Toiviaisen vuonna 1977 ilmestynyt "Lukácsin tulkinta" (Toiviainen, 1977).

Vaikka modernin sosiologian näkökulmasta perinteistä sukulaiskansa-aatetta voidaan pitää lähinnä ns. hyödyllisenä myyttinä, sosiologiselle yhteistyölle Suomen ja Unkarin kesken löytyy muitakin vankkoja perusteita. Kahden erilaisen yhteiskuntajärjestelmän puitteissa havaittavat monet historialliset ja rakenteelliset samankaltaisuudet tarjoavat tieteellisesti erittäin kiinnostavia vertailukohteita. Mm. toisen maailmansodan jälkeen tapahtuneiden rajujen rakenteellisten muutosten, kuten teollistumisen ja kaupungistumisen sosiaaliset seuraukset, väestöraken-

teessa ja työn luonteessa tapahtuneet muutokset, kielellisesti perifeerisessä asemassa olevien maiden tieteellisen toiminnan ongelmat ovat vain joitakin esimerkkejä yhteisistä yhteiskunnallisista kokemuksestamme.

Myös molempien maiden sosiologian kehityksessä itsenäisenä tieteenalana on havaittavissa samankaltaisia historiallisia periodeja. Sekä Unkarissa että Suomessa sosiologia on uusiutunut radikaalisti toisen maailmansodan jälkeen. Erilaisista lähtökohdista huolimatta tänä päivänä molempien maiden sosiologeja askarruttavat samantyyppiset sisällölliset, metodologiset ja teoreettiset kysymykset, joihin liittyvä ajatustenvaihto olisi alan edistymisen kannalta molemminpuolisesti hyödyllistä.

Unkari-suhteiden edistämisestä on oltu aktiivisesti kiinnostuneita suomalaisien sosiologien piirissä. Viime huhtikuun Unkarin-vierailuni aikana käymässäni keskustelussa Unkarin Tiedeakatemian sosiologian laitoksen johtajan kanssa totesimme systemaattisemman yhteistyön kehittämisen tarpeellisuuden. Keskustelun seurauksena Westermarck-seura asetti syyskuussa 1986 työryhmän, joka puolestaan teki aloitteen Unkarin sosiologiyhdistykselle laajemman yhteistyön käynnistämisestä. Unkarin sosiologiyhdistyksen puheenjohtaja ja Unkarin tiedeakatemian varapuheenjohtajan dr. Kálmán Kulcsárin kanssa asiasta käytiin yksityiskohtaisempi neuvottelu Unkarin Tiedeakatemian johdon Suomen vierailun aikana lokakuussa 1986. Tällöin päätimme, että Suomessa pidettäisiin syyskuussa 1987 sosiologiseminaari, jossa kartoitettaisiin konkreettisempia yhteisiä tutkimustyön kohteita. Seminaarin pääteemaksi on kaavailtu tutkimustiedon vaihto perhe-, hyvinvointi- ja sosiaalipolitiikan tutkimuksista, sekä sosiologian eri lähestymistapoja yhteiskunnallisen muutoksen analyysissä.

Pitkällä tähtäyksellä tarkoitus on, että tämän yhteistyön tuloksena tuottaisimme yhdessä kirjan. Seminaarin ohjelmaehdotus on toimitettu Unkarin sosiologiyhdistykselle, ja toivomme, että Suomen Akatemian kahdenkeskisen vaihto-ohjelman puitteissa toteutettava seminaari tulee olemaan ensimmäinen askel kohti pitkäaikaista tuloksellista yhteistyötä. Yhteisten seminaarien ja projektien sekä julkaisujen systemaattisen vaihdon lisäksi myös sosiologian opiskelijoiden keskinäiseen tutustumisvierailuun olisi laajaa kiinnostusta. Viimeksi mainitun toiminnan suhteen Tampereen yliopistolla on erittäin myönteisiä kokemuksia mm. Puolan kanssa.

LÄHTEET

Andorka, R., Harcsa & Niemi, I.: Use of Time in Hungary and Finland, Tilastokeskus, 1983. (Julkaistu myös unkarin ja venäjän kielellä Unkarissa.)

Andorka, R., Harcsa, I., & Alestalo, M.: Agricultural Population and Structural Change: A Comparison of Finland and Hungary, 1986.

Granberg, L.: Unkari tuottaa, myy ja juo. Alkoholipolitiikka, 3, 1986.

Haavio-Mannila, E. & Stolte-Heiskanen, V.: Naisen asemaan vaikuttavien tekijöiden vertailua, Sosiologia, 4, 1966: 149 - 161.

Haraszthy, A., Szántó, L. & Stolte-Heiskanen, V.: The Relationship between Science Policy, Autonomy and the Climate of Research Groups in Two Countries, Science of Science, No. 2 (6), Vol. 2, 1981: 163 - 180.

Stolte-Heiskanen, V.: Tieteen universalismi ja sukupuoliroolit: miehet ja naiset tutkimuksen arkielämässä, Sosiologia, 18, 1, 1981: 13 - 23.

Stolte-Heiskanen, V. & Farkas, J.: The State of the Art in Science and Technology Policy Studies, ja Societal utilization of Research and Development. Teoksessa **K.O. Donner & L. Pál** (toim.) Science and Technology Policies in Finland and Hungary, Budapest: Akadémiai kiadó, 1985, ss. 273 - 288; 55 - 74.

Stolte-Heiskanen, V. & Haraszthy, A.: International Research Cooperation in the Study of Scientific Activity: The Example of the International Comparative Study on the Organization and Performance of Research Units, MINESPOL II (Conference of Ministers of Member States Responsible for Science and Technology Policies in the European and North American Region, Working Paper No. 2/20/12, 19 s., 1978.

Stolte-Heiskanen, V. & Heiskanen, I.: Sosiologian tutkimus Unkarissa, Sosiologia, 3, 1966: 117-124.

Toiviainen, S.: Nuori Lukács: Kriittinen esitys Georg Lukácsin varhaisesta ajattelusta ja toiminnasta (1906 - 1929). Helsinki: Kansankulttuuri, 1977.

Vuonokari, T.: Teknologia, työn sisältö ja työolosuhteet. Alustava raportti Suomen ja Unkarin välisestä yhteistutkimuksesta, Automaatio- ja teollisuustyöntekijä -projektin tutkimusraportteja, Tampere, 1977.